

УДК 342.5 (477)

Д. В. Кібець
аспірант
Сумського державного університету

ПОНЯТТЯ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Постановка проблеми. Сьогодні можна констатувати, що жодна економіка будь-якої з країн світу не є закритою, а тому їхній стан прямо залежить від світових фінансово-економічних тенденцій. Україна у цьому плані не є винятком. А отже, особливого значення набуває валютне регулювання, адже саме за його допомогою вбачається можливим вплинути не лише на розвиток вітчизняної економіки, але й на зовнішньоекономічні відносини України з іншими країнами. Однак сьогодні доводиться констатувати, що якість та ефективність валютного регулювання в нашій державі залишає бажати кращого, що, у свою чергу, зумовлює необхідність удосконалення не лише чинного законодавства, але й всіх механізмів валютного регулювання. При цьому першочерговим завданням повинно стати вдосконалення відповідних теоретичних конструкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання валютного регулювання розглядалися у наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, цій проблемі приділяли увагу такі вчені: Н.М. Артемов, Ю.П. Битяк, О.І. Береславська, Б.Ю. Дорофєєв, Ф.О. Журавка, Н.Н. Земцов, Н.С. Карвацка, В.М. Нижник, А.О. Мельник, О.М. Музичук, В.І. Міщенко, О.П. Орлюк, В.А. Пушин, В.С. Стельмах, Н.М. Тюрїна, А.В. Сутормїна, В.А. Юценко та багато інших. Однак, незважаючи на велику кількість наукових пошуків, у сучасних умовах соціально-економічного розвитку проблема визначення поняття, мети та завдань валютного регулювання набуває нової актуальності.

Метою статті є визначення поняття, мети та завдань валютного регулювання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто зазначити, що валютне регулювання є невід'ємною частиною валютної політики, а тому, перш за все, ми розглянемо, що являє собою термін «валютна політика». Валютна політика – це комплекс економічних, організаційних, правових, адміністративних та інших заходів, методів, форм, інструментів, які здійснюються державою у сфері валютно-фінансових і кредитних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей загальної економічної політики країни [1, с. 9]. В аспекті практичної реалізації, як зазначає Ф.О. Журавка, «валютна політика – це сукупність економічних, правових та організаційних заходів, що здійснюються державою щодо регулювання валютних

відносин» [1, с. 9]. О.П. Орлюк зазначає, що «валютна політика – це сукупність заходів, що здійснюються у сфері міжнародних економічних відносин відповідно до поточних і стратегічних цілей економічної політики країни. Вона спрямована на вирішення головних завдань, а саме: забезпечення стабільності економічного зростання, утримування зростання безробіття та інфляції, підтримку рівноваги платіжного балансу [2, с. 303]. В.М. Нижник визначає валютну політику як сукупність економіко-правових та організаційних заходів і форм, які використовують державні установи, центральні банківські та фінансові установи, міжнародні валютно-кредитні організації у галузі валютних відносин. Вона виступає частиною економічної та зовнішньоекономічної політики держави [3]. Під валютною політикою А.М. Іскоростенський пропонує розуміти систему здійснюваних державними органами заходів, які відображаються в законодавстві, що регулює відносини, які виникають під час мобілізації, розподілу, контролю та використання валютних ресурсів із метою забезпечення економічної цілісності держави [4].

Отже, валютна політика є важливою частиною діяльності держави, від ефективності реалізації якої прямо залежить як внутрішнє благополуччя країни, так і її зовнішньоекономічний статус. Як ми вже зазначали, одним із засобів реалізації валютної політики є валютне регулювання. В «Енциклопедії банківської справи України» визначено, що «валютне регулювання – це форма організації відносин суб'єктів господарсько-фінансової діяльності, пов'язаних із використанням валютних цінностей, через регламентацію державою міжнародних розрахунків і порядку проведення валютних операцій, яка закріплюється національним законодавством і міжнародними угодами [5, с. 122]. На думку М.П. Кучерявенка, валютне регулювання становить собою діяльність держави й уповноважених нею органів щодо організації та здійснення валютних операцій, встановлення характеру відносин між державою і суб'єктами, на яких поширюється валютне регулювання, правових форм їх здійснення, закріплення основ правового статусу суб'єктів валютного регулювання, характеру відносин між державою і резидентами та нерезидентами [6, с. 381]. Б.Ю. Дорофєєв розглядає валютне регулювання як «видання державою (союзом держав) правил (регламентації)

випуску в обіг (емісії), вилучення з обігу (естрикції) національної валюти, обміну валют, а також платежів нерезидентам і валютних надходжень від них» [7, с.12; 8]. У наступному викладенні своїх висновків про зміст й механізм валютного регулювання автор не спромігся чітко розмежувати поняття «валютне регулювання» та «валютне управління». Поняття «валютне регулювання» фактично зведено до поняття «загальний механізм валютного регулювання» [7, с. 26; 8]. На думку М.О. Головніна, валютне регулювання становить собою діяльність держави й уповноважених нею органів щодо організації та здійснення валютних операцій, встановлення характеру відносин між державою і суб'єктами, на яких поширюється валютне регулювання, правових форм їх здійснення, закріплення основ правового статусу суб'єктів валютного регулювання, характеру відносин між державою і резидентами та нерезидентами [9, с. 11].

«Валютне регулювання, – зазначають А.П. Рум'янцев і Н.С. Рум'янцева, – це діяльність державних органів з управління обігом валюти, контролю за валютними операціями, впливу на валютний курс національної валюти, обмеження використання іноземної валюти» [10]. На переконання вчених, валютне регулювання передбачає таке: регулювання курсу національної валюти, організацію розрахунків в іноземній валюті, відкриття рахунку в іноземній валюті, купівлю іноземної валюти, розрахунки за експортно-імпортними операціями, здійснення резидентами іноземних інвестицій, операції купівлі-продажу іноземної валюти готівкою, порядок переміщення валютних цінностей через митний кордон України, правила переказу іноземної валюти [10]. Російський вчений Н.М. Артемов розглядає валютне регулювання у широкому та вузькому значенні, а саме: у широкому розумінні валютне регулювання кваліфікується як один із найбільш дієвих механізмів, за допомогою якого держава має можливість впливати на об'єктивні економічні процеси; у вузькому розумінні валютне регулювання – це спосіб реалізації валютної політики держави, режим державного регулювання порядку зовнішніх розрахунків, операцій з валютою на внутрішньому ринку, золотом та інших схожих процесів [11, с. 12].

В.В. Клименко також розглядає вказаний термін у широкому та вузькому розумінні. Наприклад, у вузькому значенні, на його переконання, «валютне регулювання – це сукупність нормативних документів, встановлених органами валютного регулювання у законодавчому та адміністративному порядку, спрямованих на регулювання потоків капіталу в країну з країни, а також валютних операцій, що здійснюються в межах держави, з метою підтримання стабільного курсу на-

ціональної грошової одиниці, стабільного рівня валютних резервів і балансування міжнародних платежів. У більш широкому розумінні, – продовжує науковець, – валютне регулювання означає частину макроекономічної політики держави, яка стосується сфери валютно-фінансових зв'язків резидентів окремої держави, та саму державу [12]. Валютне регулювання полягає у діяльності держави та уповноважених нею органів, спрямоване на регламентацію міжнародних розрахунків і порядок здійснення операцій з валютними цінностями. Тобто валютне регулювання є сукупністю нормативних документів, установлених органами валютного регулювання у законодавчому чи адміністративному порядку, що спрямовані на регулювання потоків капіталу в країну та за її межі, а також валютних операцій, що здійснюються в межах держави, з метою підтримання стабільності курсу національної грошової одиниці, достатнього рівня валютних резервів і збалансованості міжнародних платежів [13, с. 197].

Варто звернути увагу на думку О.І. Береславської, яка зазначає, що валютне регулювання має дві сторони прояву – зовнішню і внутрішню. Зовнішня сторона, що проявляється у вигляді організації руху валютних коштів між суб'єктами валютних відносин, є предметом практичної діяльності управління цим процесом. Внутрішня – це конкретні економічні форми (планування доходів підприємствами зовнішньоекономічної діяльності, стимулювання, ціна валюти), які зазвичай виступають як стимули зацікавленості суб'єктів валютних відносин [14, с. 61–62; 15]. Вчений підкреслює, що у зміст поняття «валютне регулювання» потрібно зараховувати таке: нормативно-правові засоби, що утворюють систему правил регулювання поведінки суб'єктів валютних відносин; технічні засоби, які забезпечують контроль за рухом іноземної валюти всередині країни відповідно до поставлених цілей і зовнішніх умов; організаційні умови, за допомогою яких реалізується процес обміну та розподілу валюти; умови економічної зацікавленості у процесі здійснення операцій із валютними цінностями. Усі ці елементи повинні бути тісно пов'язані та підпорядковані одній меті. Отже, валютне регулювання О.І. Береславська розглядає як: а) економічну категорію; б) форму чи спосіб управління; в) систему методів та інструментів регулювання динаміки валютного курсу, оскільки під час здійснення операцій обміну національної валюти на іноземну встановлюється валютний курс, який є важливим макроекономічним показником [14, с. 62; 15].

Отже, узагальнюючи наведені вище позиції, можемо надати авторське визначення поняття «валютне регулювання», під яким необхідно розуміти сукупність законодавчо встановлених інструментів, що повинні використовувати спеці-

ально уповноважені органи державної влади для ефективної реалізації державної політики в зазначеній сфері, а також для забезпечення стабільності національної валюти України та зростання вітчизняної економіки. Для того щоб більш повно та всебічно розкрити зміст вказаної юридичної категорії, необхідно визначити ключову мету, завдання та функції такого регулювання.

Наприклад, у загальному розумінні мета – це той кінцевий результат, якого бажають досягти суб'єкти під час здійснення відповідної діяльності. Мета – це детально відпрацьоване, узгоджене, лаконічне формулювання бачення майбутнього; коротке визначення того, який позитивний результат буде отримано від реалізації проекту; основа тих завдань, на виконання яких буде спрямована діяльність організації; позитивний кінцевий результат, який планується і буде здобутий після вирішення поставленої проблеми. Мета будується за такою схемою: «Що зробити для досягнення мети і як це зробити?» [16, с. 17; 17]. Л.Ф. Ільчов та інші автори філософської енциклопедії у своїх міркуваннях із приводу розуміння мети спираються на те, що ця категорія є елементом поведінки і свідомої діяльності людини, що характеризує передбачення в мисленні результату діяльності та шляхів його реалізації за допомогою певних засобів. Автори підкреслюють, що мета виступає як спосіб інтеграції різних дій людини в певну послідовність або систему. Аналіз діяльності як цілеспрямованої передбачає виявлення невідповідності між наявною життєвою ситуацією і метою; здійснення мети є процесом подолання цієї невідповідності [18, с. 762].

Отже, узагальнююче все вказане вище, вважаємо, що метою валютного регулювання в Україні є, перш за все, забезпечення стабільності національної економіки та зміцнення позицій нашої держави у міжнародних економічних правовідносинах. Загальновідомо, що для досягнення мети необхідним є вирішення конкретних завдань, які становлять своєрідні мікроцілі, послідовне та систематичне вирішення яких є необхідною умовою на шляху до досягнення конкретної мети. В етимологічному значенні завдання – це те, що вимагає виконання, розв'язання [19, с. 165]. Варто вказати, що в юридичній літературі є багато підходів щодо визначення завдань валютного регулювання.

Наприклад, В.А. Ющенко та В.І. Міщенко вважають основними завданнями валютного регулювання такі: організацію системи валютного курсоутворення, захист і забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці; регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних інструментів, регламентацію поточних операцій платіжного балансу; організацію внутрішнього валютного ринку; регламентацію та регулювання банківської

діяльності з валютними цінностями; регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, захист іноземних інвестицій; встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей; забезпечення стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний валютний ринок [20, с. 41]. Основними завданнями здійснення валютного регулювання, на переконання А.В. Суторміної, є такі: 1) організація системи курсоутворення, захист і забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці; 2) регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних інструментів, регламентація поточних операцій платіжного балансу; 3) організація внутрішнього валютного ринку; 4) регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями; 5) регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, захист іноземних інвестицій; 6) встановлення режиму та обмежень на вивезення і ввезення через кордон валютних цінностей; 7) забезпечення стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний валютний ринок [21, с. 18].

У своїй дисертації Л.М. Кравченко дійшла висновку, що до складу основних завдань валютного регулювання, на нашу думку, можна зарахувати такі: а) розроблення та прийняття відповідними органами нормативно-правових актів, що визначають принципи та порядок здійснення валютних операцій на території України, порядок ввезення та вивозу іноземної валюти, права та обов'язки суб'єктів валютних відносин, відповідальність за порушення валютного законодавства; б) визначення основних засад внутрішньої та зовнішньої валютної політики держави; в) створення системи контролю за дотриманням валютного законодавства України (валютний контроль); г) формування державного валютного резерву для забезпечення фінансових зобов'язань держави в іноземній валюті [22, с. 14].

Ми зі свого боку, проаналізувавши наукові позиції та положення чинного законодавства України, вважаємо, що завдання валютного регулювання можна поділити на дві великі групи: основні та додаткові (факультативні). Отже, до основних завдань, на нашу думку, необхідно зарахувати такі:

- забезпечення мінімального зовнішнього впливу на курс валют в Україні;
- створення відповідного статусу національної валюти, який би підвищив рівень довіри населення саме до вітчизняної грошової одиниці;
- формування державного валютного резерву;
- забезпечення належної регламентації порядку використання іноземної валюти суб'єктами валютного ринку країни, що визначає динаміку його кон'юнктури, а отже, стан обмінного курсу;

– забезпечення дотримання умов валютного законодавства всіма учасниками відповідних правовідносин;

– створення стабільних зовнішніх економічних і політичних відносин з іншими країнами світу.

Висновки. Отже, валютне регулювання, безперечно, є важливим напрямом діяльності держави, від ефективності якої прямо залежить фінансово-економічне благополуччя всієї держави та кожного окремого громадянина зокрема. Проведене нами дослідження дає змогу стверджувати, що ані в чинному законодавстві, ані серед науковців до кінця не сформовано єдиного підходу щодо визначення мети та конкретних завдань валютного регулювання, крім того, можна стверджувати про повну відсутність систематизації останніх. Зазначена прогалина, на нашу думку, потребує негайного вирішення. Адже, враховуючи специфіку такого регулювання, воно може бути ефективним лише у разі повної визначеності та конкретно встановлених мети, завдань, функцій і принципів.

Література

1. Журавка Ф.О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України [Текст]: монографія / Ф.О. Журавка. – Суми: «Ділові перспективи»; ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 334 с.
2. Орлюк О.П. Правові проблеми організації та діяльності банківської системи України [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук / О.П. Орлюк. – Київ: Б. в., 2003. – 482 с.
3. Нижник В.М. Грошово-кредитна політика: метод. вказівки з теорет. основ і практикум з курсу для студ. спец. «Міжнародні економічні відносини» / Уклад.: В.М. Нижник, А.О. Мельник. – Хмельницький: ХДУ, 2004. – 72 с.
4. Іскоростенський А.М. Правове регулювання валютних відносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – «Адміністративне право і процес». – 234 с.
5. Енциклопедія банківської справи України / Редкол.: В.С. Стельмах та ін. – К.: «Молодь», «Ін Юре», 2001. – 680 с.: іл. + вкл. 88 с.
6. Адміністративне право України / За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: «Право», 2000. – 520 с.
7. Дорофеев Б.Ю. Валютное право России: учеб. пособие / Б.Ю. Дорофеев, Н.Н. Земцов, В.А. Пушкин; под ред. Б.Ю. Дорофеева. – М.: «НОРМА», 2000. – 360 с.
8. Шереметьева О.Ю. Правові основи регулювання валютних ризиків: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Національний авіаційний ун-т. – К., 2007. – 263 арк.
9. Головин М.Ю. Взаимодействие финансовых систем стран СНГ. СПб.: «Алетейя», 2010. С. 10–14.
10. Рум'янець А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: навч. посібник. – 2-е вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.
11. Артемов Н.М. Валютное регулирование в Российской Федерации [Текст]: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.14. – «Административное право; финансовое право; информационное право» / Н.М. Артемов. – М., 2002. – 54 с.
12. Клименко В.В. Фінансовий ринок [Текст]: навч. посібник / [В.В. Клименко, Л.М. Акімова, Л.М. Докієнко]; за ред. В.І. Павлова. – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 358 с.
13. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [Текст]: навч. посібник / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 408 с.
14. Береславська О.І. Теоретичні засади формування механізму валютного регулювання / О.І. Береславська // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2011. – № 2 (53). – С. 60–67.
15. Місяць Н.О. Щодо деяких теоретичних засад валютного регулювання / Н.О. Місяць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 196–203.
16. Фандрайзинг: навч. посібник. – Центральноукраїнський регіональний навчальний центр. Партнерство громад. фундація «Україна – США» (USAID). – 2003. – 95 с.
17. Фандрайзинг [текст]: навч. посібник / О.В. Чернявська, А.М. Соколова. – К.: 4-49 «Центр учбової літератури», 2013. – 188 с.
18. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: «Сов. энциклопедия», 1983. – 840 с.
19. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: «Русский язык», 1988. – 712 с.
20. Ющенко В.А. Валютне регулювання [Текст]: навч. посібник. / В.А. Ющенко, В.І. Міщенко. – К.: «Знання», «КОО», 1999. – 359 с.
21. Суторміна А.В. Валютне регулювання у забезпеченні економічного розвитку України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / А.В. Суторміна. – К.: КНЕУ, 2015. – 225 с.
22. Кравченко Л.М. Правові засади валютного регулювання і контролю в Україні [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Кравченко Людмила Миколаївна; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2003. – 202 арк.

Анотація

Кібець Д. В. Поняття, мета та завдання валютного регулювання. – Стаття.

У статті на основі аналізу наукових поглядів учених досліджено теоретичні підходи щодо тлумачення таких понять, як «валютна політика» та «валютне регулювання». Надано авторське визначення поняття «валютне регулювання». Визначено, що метою валютного регулювання в Україні є, перш за все, забезпечення стабільності національної економіки та зміцнення позицій нашої держави у міжнародних економічних правовідносинах.

Ключові слова: валютна політика, валютне регулювання, мета, завдання, економічна стабільність.

Аннотация

Кибець Д. В. Понятие, цели и задачи валютного регулирования. – Статья.

В статье на основе анализа научных взглядов ученых исследованы теоретические подходы относительно толкования таких понятий, как «валютная политика» и «валютное регулирование». Предоставлено авторское определение понятия «валютное регулирование». Определено, что целью валютного регулирования в Украине, прежде всего, является обеспечение стабильности национальной экономики и укрепление позиций нашего государства в международных экономических правоотношениях.

Ключевые слова: валютная политика, валютное регулирование, цель, задачи, экономическая стабильность.

Summary

Kibets D. V. Concept, purpose and tasks of currency regulation. – Article.

In the article, based on the analysis of scientific views of scientists, theoretical approaches to the interpretation

of such concepts as: “foreign exchange policy” and “currency regulation” are researched. Author’s definition of the concept of “currency regulation” is given. It is determined that the purpose of currency regulation in Ukraine is primarily to ensure the stability of the national economy and strengthen the position of our state in international economic relations.

Key words: currency policy, currency regulation, purpose, tasks, economic stability.